

Andmekaitsest

Mõisted ja põhimõtted | Marten Juurik, ETAG (teaduseetika valdkonna juht)

Harrastusteaduse seminar | 07.03.2025

Tänane ettekanne

- 1) **Lühitutvustus isikuandmete kaitse regulatsioonist:** väga lühike ülevaade sellest, kuidas isikuandmete kasutamine on reguleeritud
- 2) **Andmekaitse põhimõtted:** üldised põhimõtted, millest lähtub suurem osa isikuandmete kaitse regulatsioonist.

Kokku 1 tund: sisu jagub mitme õppeaine jagu.

- 3) **Küsimused ja arutelu** (pärast lõunat)

Eesmärk on inimese eraelu kaitse

Privaatsus on lai kontseptsioon, nii moraalne väärtus kui ka **põhiõigus**, mis katab erinevaid inimese eraelu dimensioone, sh ka isiku kohta käivat teavet.

Informatsiooniline privaatsus: eraelu kaitse laieneb ka inimest ja tema eraelu käsitlevale teabele.

Informatsioonilise enesemääramise printsiip: inimese õigus ise otsustada tema kohta käivate andmete ja nende kasutuse üle.

Isikuandmete kaitse ehk **andmekaitse** on õigusvaldkond, mis reguleerib isikuandmete kasutamist.

Eesmärk: kaitsta inimeste privaatsust, tagades neile täiendava kontrolli enda kohta käivate andmete üle ning piirates liigset isikuandmete töötlemist.

NB! Üldine õigus eraelu kaitsele kehtib alati. Andmekaitse ei lahenda kõiki privaatsusega seotud probleeme.

Isikuandmete kaitse regulatsioon

Isikuandmete kaitse üldmäärus (IKÜM): Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus)

Mõistete definitsioonid: isikuandmed, vastutav töötleja, pseudonüümimine

Kohaldumisala: ei kohaldu isikliku või koduse töötlemise osas, manuaalse töötlemise suhtes, mis ei ole süstematiseeritud

Andmesubjekti õigused: õigus saada teavet, andmetega tutvuda, andmeid parandada, kustutada, üle kanda, õigus esitada vastuväiteid jt

Vastutava töötleja kohustused: üldised põhimõtted, konkreetsed kohustused, aruandlus ja määrusega kooskõla tõendamine, hoolsus ja riskide hindamine

Järelevalve: järelevalveasutused ja nende koostöö

NB! Andmekaitse regulatsiooni alt jääb välja isikuandmete töötlemine isiklike ja koduste tegevuste raames.

Isikuandmete kaitse regulatsioon

Isikuandmete kaitse seadus (IKS)

Isikuandmete töötlemise eriolukorrad: ajakirjanduslik eesmärk, eneseväljenduse eesmärk, teadusuuringute ja statistika eesmärk, archiveerimine, isikuandmete töötlemine avalikus kohas

Õiguskaitseasutuste poolt isikuandmete töötlemine: ei ole üldmäärusega kaetud, direktiivi 2016/680 ülevõtmine

Andmekaitse Inspektsiooni tegevus: moodustamine, riiklik haldusjärelevalve, trahvimäärad

Isikuandmete kaitse regulatsioon

Eriseadused: valdkondlikud eriseadused võivad samuti käsitleda isikuandmete töötlemist.

Mõned näited:

Otseturustus: kontaktandmete kasutamist otseturustuseks reguleerib elektroonilise side seaduse §103¹

Rahvastikuregistri andmetele juurdepääs: rahvastikuregistri seaduse 8. peatükk, sh nt uuringukutsete või reklaami saatmiseks kontaktandmete väljastamine

Tervise infosüsteem: juurdepääs infosüsteemi andmetele (§ 59³), teadusuuringuteks andmete väljastamine (§ 59⁴)

Veel regulatsioonist...

Andmehalduse määrus (EL 2022/868): tõi endaga kaasa *andmealtruismi* mõiste

„**andmealtruism**“ – andmete vabatahtlik (ja tasuta) jagamine üldhuvi eesmärgil, näiteks tervishoiu, kliimamuutuste vastase võitluse, liikuvuse parandamise, ametliku statistika arendamise, tegemise ja levitamise, hõlbustamise, avalike teenuste osutamise parandamise, avaliku poliitika kujundamise või üldhuviga seotud teadusuuringute eesmärgil.

Linnuvaatlejate andmete avalikku jagamist saab ilmselt käsitleda ka andmealtruismi võtmes.

Harrastusteaduse perspektiiv

Isikuandmete kaitse üldmäärus (IKÜM ehk GDPR): alati relevantne, kui töödeldakse isikuandmeid, üldised kohustused kõigile isikuandmete töötlejaile sõltumata eesmärgist

Isikuandmete kaitse seadus: 1) avalike ürituste jäädvustamine (§11); 2) linnuäpi kasutajakonto lastele (§ 8); 3) harrastusteaduse kajastamine ajakirjanduses (§ 4); 4) populaarteaduslikes artiklites isikuandmete avaldamine (§ 5); 5) teadusuuringus isikuandmete kasutamine ilma nõusolekuta (§ 6); 6) suguvõsauuringud (§ 6)

Eriseadused: üritusel osalejate kontaktandmete kasutamine samateemalistest üritustest teavitamiseks (otseturustus) (ESS §103¹)

Isikuandmed

IKÜM definitsioon: „isikuandmed“ – igasugune teave tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku („andmesubjekti“) kohta.

Igasugune vorm: ei ole temaatiliselt kuidagi piiratud – andmed võivad olla eri vormingus või kujul (arvud, tekst, kujutis, helisalvestis, video).

Igasugune sisu: ei ole temaatiliselt kuidagi piiratud – bioloogilised, sotsioloogilised, kultuurilised vm tunnused, tervis, mõtted, harjumused, eelistused, tegevused, asukoht, suhted, organisatoorne kuuluvus jm

Tuvastatavus: andmed on isikuandmed seni, kuni need käivad tuvastava isiku kohta. Isik on tuvastatav, kui meil on võimalik luua seos andmete ja füüsilise isiku vahel.

Pseudonüümitud andmed: tuleb käsitleda isikuandmetena, kuigi otsene tuvastamine on välistatud.

Isikuandmete eriliigid

IKÜM definitsioon: isikuandmed, millest ilmneb rassiline või etniline päritolu, poliitilised vaated, usulised või filosoofilised veendumused või ametiühingusse kuulumine, geneetilised andmed, füüsilise isiku kordumatuks tuvastamiseks kasutatavad biomeetrilised andmed, terviseandmed või andmed füüsilise isiku seksuaalelu ja seksuaalse sättumuse kohta.

Üldjuhul on töötlemine keelatud: eriliikide töötlemine ei ole keelatud, kui selleks on inimese nõusolek või esineb muu erand (art 9 lg 2).

Anonüümsus

Üldmäärus ei kohaldu anonüümse teabe suhtes: teave, mis ei ole seotud tuvastatud või tuvastatava füüsilise isikuga, või isikuandmete suhtes, mis on muudetud anonüümseks sellisel viisil, et andmesubjekti ei ole võimalik tuvastada või ei ole enam võimalik tuvastada.

Otsene tuvastamine on võimatu: eemaldada tuleb kõik tunnused, millel on selge ja otsene seos inimesega (otsesed identifikaatorid). Näiteks nimi, isikukood, muud unikaalsed koodid (matrikli number, juhiloa number), isiklik meilikonto, biomeetrilised andmed.

Kaudne tuvastamine on võimatu: kustutada, üldistada, agregeerida või muuta tuleb tunnused, mis võimaldavad inimese tuvastamist kombineeritult teiste tunnustega (kaudsed identifikaatorid). Näiteks: sugu, vanus, postikood, sünnikuupäev, rahvus, perekondlik seisund, sissetulek, laste arv jms.

Kaitstud igasugu tuvastamiseks kasutatavate meetmete eest: arvesse peab võtma kättesaadavat tehnoloogiat ja tehnoloogilisi arenguid tulevikus, kõiki mõistlikult tõenäolisi meetmeid, mida saab isiku tuvastamiseks kasutada ning nende võimalikku maksumust ja ajakulu.

Andmekaitse kohaldub

Kui ma töötlen isikuandmeid. Isegi kui:

- 1) ma ei tunne neid inimesi;
- 2) need on minu lähedaste või tuttavate andmed;
- 3) mind tegelikult ei huvita need inimesed;
- 4) need on väheolulised, igavad või tehnilised andmed;
- 5) andmesubjekte ei ole eriti palju;
- 6) ma kustutan need õigepea ära;
- 7) need andmed on niikuinii avalikult leitavad;
- 8) need ei ole eriti tundlikud andmed;
- 9) ma sisestan need süsteemi, kus need pole avalikult nähtavad;
- 10) töötlemise eesmärk on mitte-äriline või hariduslik;
- 11) ma teen seda omast vabast ajast;
- 12) ...

Andmekaitse ei kohaldu

Kui andmed ei käi füüsiliste isikute kohta.

Vaatlusandmed, ilmaolud jms

Kui andmed on **anonüümsed** ehk need ei käi tuvastatavate isikute kohta.

Andmed on algusest peale suure üldistusastmega.

Isikuandmed on korrektselt **anonüümitud**.

Anonüümimine ise ja sellele eelnevad tegevused on siiski töötlemine.

Kui isikuandmete töötlemine piirdub **isiklike või koduste tegevustega**.

Andmete avaldamine väljub isiklike tegevuste piirest.

Kui andmesubjekt on surnud.

Lähedaste ja teiste inimeste eraelu on siiski kaitstud.

Andmekaitse põhimõtted

Isikuandmete töötlemisel tuleb tagada, et:

1. töötlemine on seaduslik, õiglane ja läbipaistev;
2. töötlemisel on täpne, selge ja õiguspärane eesmärk;
3. piirduakse võimalikult väheste isikuandmete töötlemisega;
4. isikuandmed on õiged;
5. isikuandmeid säilitatakse vaid seni, kuni see on vajalik eesmärgi täitmiseks;
6. töötlemine on turvaline.

Lisaks: informatsioonilise enesemääramise printsiip – läbiv põhimõte isikuandmete kaitse sisustamisel.

Seaduslikkus

Isikuandmete töötlemisel peab alati esinema üks üldmääruse artiklis 6 nimetatud õiguslik alus.

- a) Andmesubjekti **nõusolek** – peab olema dokumenteeritud, teavitatud ja vabatahtlik.
- b) Andmesubjekti osalusel sõlmitud **lepingu täitmine**
- c) Vastutava töötleja **juriidiline kohustus**
- d) Inimese **eluliste huvide** kaitsmine
- e) **Avalikes huvides olev** ülesanne – eeldab õigusaktis sätestamist
- f) Vastutava töötleja või kolmanda isiku **õigustatud huvi** – paindlik, kuid eeldab huvide kaalumist.

Läbipaistvus

Andmesubjektil on õigus saada teavet enda andmete töötlemise kohta.

Andmete kogumisel: andmekaitsetingimused, teabeleht, mitmetasandiline teave, viited veebilehele või mujale, pildimaterjal, ikoonid.

Isikuandmete teisene kasutus: teavitada tuleb ka juhul, kui andmeid ei koguta vahetult inimese enda käest. Selge ei ole, kuidas seda teha. Esinevad teatud erandid, kui see on liialt keeruline.

Eesmärgi piirang

Isikuandmeid kogutakse kindlal, selgelt määratletud ja õiguspärasel eesmärgil. **Hilisem töötlemine peab olema piiratud selle eesmärgiga.**

Isikuandmeid ei tohi töödelda teisel eesmärgil. Täiendav eesmärk vajaks eraldi õiguslikku alust.

Eesmärgi kooskõla: üldmääruse kohaselt on lubatud selline täiendav töötlemine, mis on isikuandmete kogumise algse eesmärgiga kooskõlas. Sel juhul täiendavat õiguslikku alust ei ole vaja.

Minimaalsus

Võimalikult vähete isikuandmete töötlemine: isikuandmete töötlemine peab piirduma sellega, mis on vajalik eesmärgi täitmiseks.

Isikuandmeid ei tohiks töödelda, kui see ei ole eesmärgiga kooskõlas – näiteks uudishimust või **igaks juhuks ei ole lubatud**. Eeldab põhjalikumalt eeltööd ja planeerimist.

Kui sama eesmärgi saab täita ka isikuandmeid töötlemata, tuleks eelistada sellist lahendust.

Säilitamise piirang

Isikuandmeid tuleks säilitada vaid eesmärkide täitmiseni. Seejärel tulen isikuandmed hävitada, anonüümida või archiveerida.

Isikuandmeid ei tule hävitada, kui neid on veel algsel eesmärgil vaja.

Turvalisus

Vastutav töötaja peab tagama konfidentsiaalsuse, tervikluse ja käideldavuse, kasutades selleks kohaseid füüsilisi, tehnilisi ja korralduslikke meetmeid.

Konfidentsiaalsus: isikuandmeid tuleb hoida salajas, kolmandad isikud ei tohi näha.

Terviklus: isikuandmed peavad olema tõesed ja kaitstud hävinemise eest.

Käideldavus: isikuandmed peavad olema töödeldavad vastavalt vajadusele.

Pseudonüümimine: andmete töötlemine selliselt, et isikud ei ole täiendava teabeta enam tuvastatavad. Soovituslik kaitsemeede mitmel juhul.

Tagasipööratav: kuna tuvastamine on võimalik, on tegemist isikuandmetega.

Millele mõelda?

1. Milleks on isikuandmeid vaja?

Eesmärk: võimalikult täpselt, võib olla mitu.

Minimaalne andmekoosseis: mis andmeid selleks on vaja.

Millised isikuandmed: kas on eriliigid? Kas on muul põhjusel tundlikud?

2. Kelle andmed?

Andmesubjektid: kelle andmeid töödeldakse? Milline on nende suhe vastutava töötlejaga? Kas on lapsed? Haavatavad isikud?

3. Kuidas isikuandmed saadakse?

Esmased andmed: inimeselt endalt.

Teisesed andmed: varasemalt olemasolevad andmed.

Õiguslik alus: milline on sobivaim õiguslik alus?

4. Kes ja kui kaua isikuandmeid töötleb?

Turvalisus: millises keskkonnas või seadmes? Millised on kaitsemeetmed?

Konfidentsiaalsus: kellega ja kuidas isikuandmeid jagatakse?

Volitatud töötlejad: kellel on veel ligipääs andmetele?

5. Kui kaua isikuandmeid töödeldakse?

Tähtaeg: kui kaua andmeid töödeldakse?

Säilitamine: mis saab isikuandmetest pärast tähtaega?

6. Kus on kogu see info kirjas?

Läbipaistvus: kuidas antakse inimesele teavet?

Vastutav töötleja: kelle poolde küsimustega pöörduda?

Andmehaldusplaan: soovituslik abivahend suurema projekti korral.

Kust leida abi?

Otsin ise:

1. Andmekaitse Inspektsiooni juhendid
2. Euroopa Andmekaitse Nõukogu suunised
3. Liituge GDPRtoday uudiskirjaga
4. Juurik, M., Mäesalu, T., & Tarkpea, T. (2023). Andmekaitse teadustöös. Tartu Ülikool; TÜ Wiki.

Küsi abi:

1. Kolleegilt
2. Oma asutuse andmekaitse spetsialist
3. Andmekaitse Inspektsioonilt
4. Õigusteadlaselt või juristilt

GDPR **today**

GDPR **hub**

Austria

An Austrian Court held that a controller acted contrary to Article 15(1)(c) GDPR as it **failed to store and provide information** about the recipients of a data subject's personal data. [Read more or edit on GDPRhub...](#)

GDPR **Quiz**

Under Article 19 GDPR, to whom do controllers have to communicate data subjects' requests of rectification or erasure of personal data or restriction of processing?

Do you know the answer?

Aitäh!

marten.juurik@etag.ee